

Megfeszített igazság avagy mitől is kiszolgáltatott a rendőrség?

VISSZHANG - LI. évfolyam 2. szám, 2007. január 12.

Valóságos ínyencfalatra lelhet a rendészet iránt valamelyest érdeklődő olvasó az ÉS tavaly október 27-i, 43. számában; az Európa-jogi szakjogász szerző által szerényen dolgozatnak titulált írás a kiszolgáltatott, már-már elesett rendőrség képét festi elénk. (Jármy Tibor: Szolgáltatott igazság) Gondolatmenete nehezen fejthető meg, hiszen a fogalmi tisztaság, a logikai ellentmondás-mentesség követelményeit fájdalmasan nélkülözi a cikk. A hevenyészettség okán számos - amúgy vitatható - állítás cáfolását terjedelmi korlátok miatt nélkülözniem kell. (Az olyan nyelvi csacskaságok csokorba gyűjtéséről, mint "a jövőben játszódó, futurisztikus" vagy "funkcionálisan orientált lét" már nem is beszélve.)

Az igazságszolgáltató rendőrség reményeim szerint csak nyelvbtlás, e funkció ugyanis már foglalt - a bíróságokat illeti. Ami azon megállapítást illeti, miszerint a rendőrség időnként nem képes újat mutatni - nem feltétlenül baj. A stabilitás is érték, a szolgálat folyamatos készsége is az. Amint Bibó fogalmazott: "Az az eredményesség, melyre a modern posztindusztriális államnak szüksége van, elsősorban nem huszáros lendületet, hanem nagyon sok megbízhatóságot, átgondoltságot, szolgálatszerűséget, összefüggést, egyenletességet és folyamatos készenlétet kíván, s ötletességnek csak nagyon határozott közösségi közreműködés mellett veheti hasznát." (Válogatott tanulmányok I. kötet, Magvető, Bp., 1986. 286. o.)

Súlyos téveszme, hogy a tudományok iránti nyitottság avagy a nyilvánosság egy szervezet kiszolgáltatottságát növeli. Ellenkezőleg: amelyik szervezet a kritika vagy a tudományosság próbáját nem állja ki - nos, annak működését a szociológia diszfunkcionálisnak nevezi. Csúnya szó, de esetünkben sem indokolatlan felemlengetni. Az a füstölgés pedig, hogy egy több tízezres cég a bírálatokat "benyelni" (sic!) kényszerül, nem is minősíthető. A rendőrség nem magánvállalkozás, és nem tábornokok (meg persze politikusok) játékszere, hanem adóforintokból közjavak előállítására, megóvására fenntartott monopolszervezet. Amelyről mindenkinek lehet véleménye. (Akárcsak a bíróságokról, ügyészségről, valamennyi közpénzből fenntartott szervezetről - és egyáltalán mindenről). Egyetemi oktató szögezte le: "...az ítéletek igenis kritika alá vonhatók és nem csupán szaklapokban. Ahogy maga a bírói szervezet is, vagy akár az egész igazgatási struktúra. Szilárd bírói kart ez nem gyengít, hanem erősít." (Gyenge Zoltán: Baj van a szerájban, HVG, 2006. okt. 21.) Éppen a rendőrséget gyengítené? Versenyhátrányon vajon mi készíthet a változásokra, ha nem a közvélemény kritikája, a tudomány tekintélye? (Lásd ehhez Zoltayné Paprika Zita: Döntésemélet, Alinea, Bp., 2002. 21. o.)

El kell gondolkodni azon is, hogy miért válhat a rendőrség a jogvédő szervezetek állandó céltáblájává? Szerintem legalább egy ilyen ok a szervezeten belül is fellelhető, amelynek lényegét az öngyógyítás elvesztett képességeként ragadhatnánk meg. A politika felelőssége a nemzeti konszenzus megteremtésének elmulasztásában érhető tetten, a társadalom az értékválság leküzdésével pedig maga is adós. Joggal sorolja fel Finszter Géza könyvében (A rendészet elmélete, OKri-KJK-Kerszöv, Bp., 2003. 189. o.) az átalakulás három fontos tényezőjeként a biztonsága megvédelmezésére kész civil társadalmat, az önkorlátozó politikai hatalmat és a hivatásként üzött rendészeti szakmát. Ennek kapcsán talán elérhetőnek bizonyult volna a nemzeti intézményi státusz, amelynek mintapéldánya lehetne akár az ír Garda Síochána is.

Nagyon aktuális a panaszok kivizsgálásáról elmélkedő részlet, de mit kezdünk azzal az odavetett mondattal, hogy az aránytalanság fennáll. Mire célozhat a szerző? A neves jogvédő különben a panaszok kivizsgálási gyakorlatát tartja a civil kontroll sarkalatos pontjának: "Nyáron úgy véltem, olyan reformhullám indulhat el, amely kiterjed a rendvédelmi szervezetekre is, és magában foglalja a rendőrség

feletti civil ellenőrzés megvalósítását. Jó példa erre az angol modell, ahol a rendőrséggel szembeni panaszok elbírálását egy független testület követi nyomon, szükség esetén pedig magához vonhatja a vizsgálatokat is." (Egy civil ellenőr - Interjú Kőszeg Ferencsel, HVG, 2006. nov. 11.) (Írországban is civil panasziroda működik [Complaints Board].)

Az erkölcsi háttér szükségességében egyetértünk, ám azt vitatom, hogy az erkölcsiség magas foka és a jogszabályi kedvezmények megléte közötti összefüggés szoros lenne. A "szemléleti rendszerváltás" elmaradását jó néhányan érzékeltük. (Vö. régi vágású szervezeti reakciók...) Magam 1991-ben akként fogalmaztam, hogy "a rendőrség talajérintés nélkül suhant át a demokráciába". (A rendőrségi fegyverhasználat szabályozásának problémái - a BM Közrendvédelmi és Szakoktatási Kutatások Programirodája 1991-es pályázatára készített dolgozat, 9. o.) Az a fejtegetés, mely a stressznek kitett személyek korábbi nyugdíjba vonulási idejét kedvezményezné, sőt e kört szélesítené, nem vehető komolyan, amikor az öregedő Európában a nyugdíjrendszereket az összeomlás réme fenyegeti. Arról már nem beszélve, ha e kedvezmények kiterjednek minden hivatásos állományúra. Mert ugye van azért különbség a személyzeti osztály alkalmazottjai, a titkárság- és hivatalvezetők és az alaprendeltetést megtestesítő járőrök, nyomozók terhelése között?! (Az alaprendeltetést kiszolgáló - különösen a "vezetés közeli" helyeken tanyázó - szervezeti egységek előretörése, súlyuk növekedése világtendencia, ám egyszersmind szervezetszociológiai paradoxon is.)

Jókora aránytévesztés a bűnmegelőzésre - mint esetleges szolgálati ágra - osztani a kezdeményező reformer szerepét, még a helyi struktúrák kapcsán is. Az igazság az, hogy pontosan a rendőrségi törvény (az 1994. évi XXXIV. törvény teljes III. fejezete [Rtv.]) "tette helyre" az önkormányzatokat, amikor e választott testületeket konzultációs szerepre kárhóztatta. Az önkormányzati törvénnyel (az 1990. évi LXV. törvény [Ötv.] 8. § [1] bek.) amúgy némi ellentmondásba keveredve, hiszen ez a közbiztonság helyi feladatairól való gondoskodást az önkormányzatok kötelezettségévé tette. Igaz, akkoriban (1990-ben) még egyáltalán nem dőlt el, hogy állami és/vagy önkormányzati rendőrség működik-e hazánkban. Az önkormányzati rendeletről - mint jogszabályról - a rendőrségi törvény tüntetően nem vesz tudomást. (Rtv. 97. § [1] bek.) Manapság a települések zöme különben megelégedne már azzal is, ha a rendőrség a "történekek tárgyyszerű szolgáltatója" - lenne. Ez ugyanis legalább professzionális szervezetet sejtetne. Ami pedig az innovátorok kérdését illeti: a rendőrség az elmúlt másfél évtizedben szinte "tervgazdálkodás" keretében szabadult meg "szép, komoly fiaitól" (kontraszelekció), és a reformizmus nagyjából két évente üstökösszerűen feltűnő csóváai kőkorszaki rombolást vittek (visznek) véghez a szervezeti kultúra vállalható értékekből font finom hálójában. (Fekete Gy. Attila: Ahol a vízfej mindig visszafut, Népszabadság, 2004. jan. 16.) A bűnmegelőzés szolgálati ággá fejlesztése nemigen javítana e helyzeten, hiszen azt aligha lehet kimutatni, hogy a bűnmegelőzési egység évente pontosan hány bűncselekmény elkövetését előzte meg! Az egyes prioritások számbavétele pedig korántsem újdonság; ha mégis, csak azt mutatja, hogy továbbra is olvasatlanul hevernek bizonyos irattárakban azok az úti jelentések, melyek a hajdanán szinte futószalagon szervezett nyugati tanulmányutakról készültek.

Saját tapasztalataim szerint a mai magyar rendőrség "rendszerválságának" okozója egy fejlődési szint, a professzionalitás átugrása. Ennek követelményei között a sajátos toborzási, kiválasztási, előmeneteli, minősítési mechanizmusok kidolgozottsága áll, azzal, hogy saját képzési helyet tart fenn, és nélkülözhetetlen etikai kívánalmakat szab tagjainak. (Lásd bővebben Pokol Béla: A professzionális intézményrendszerek elmélete [Felsőoktatási Kutatások Programirodája, Bp., 1993] című remek könyvét.) Summa summarum: a rendőrség kiszolgáltatottságának korántsem oka, hogy a bűnmegelőzés nem számít szolgálati ágának. Minden jel szerint a permanens reformizmus, a kasztszerű jelleg és az abból fakadó kontraszelekció, a nyilvánosságtól való tartózkodás, az etikai standardok hiánya, a valódi verseny nélküli monopolhelyzet, a lappangó erőszak szintjének feltáratlansága, a szervezeti kultúra vadhajtásainak továbbélése, a már idézett öngyógyító képesség elvesztése vezet a rendőrség - hangsúlyozottan valódi - kiszolgáltatottságához. Végző soron a társadalom bizalma megrendülhet, az intézményi hitelesség - mint szimbolikus tőke - elveszhet. Vegyük csak a Team Consult 1991-es jelentését (a Team Consult cég 1990-ben világította át a magyar rendőrséget, melynek eredményeit részben ismertette a Belügyi Szemle szakfolyóirat is).

Pedig az igazi megoldásra is égető szükség lenne. Ám mindenekelőtt a valós probléma felismerése - és főleg kendőzetlen kimondása várat magára. Remélhetőleg ilyen célkitűzéseket szem előtt tartó és a civilek érdeklődését felkeltő dolgozatok is meg fognak jelenni, és nem csak szakmai lapokban. Addig is hívjuk segítségül Finszter Gézát, akinél szebben magam sem tudnám felsorolni ama feltételeket, amelyek a kívánatos állapot felé vezethetnek, ezért szó szerint idézem: "Először: kell egy erős, hatékony és általános jólétet megalapozó gazdaság. Másodsor: szükség van egy olyan öntudatos polgári társadalomra, ahol a biztonság nem ér többet, mint a szabadság. Harmadszor: kell egy bölcs kormányzat, amelyik a bűnözés elleni küzdelemben kész megosztani hatalmát a társadalom valamennyi cselekvőképes erőivel. Negyedszer: kell egy rendőrség, amely fel tudja építeni saját szakmáját, megvalósítja a jelenlét művészetét, elsajátítja a legitim erőszak alkalmazásának a technikáját, megszerzi a biztos jogi tudást, mestere lesz a veszélyhelyzetek felismerésének és kialakítja a szakma gyakorlásához nélkülözhetetlen erkölcsi meggyőződést." (i. m.: 222. o.)

Dr. Csapó Csaba

jogász, egykori rendőrtiszt